

ALOS TORREA

- Nun da emen Alos Torrea?
- Bilbo'tik al zatoz?
- Bai, Bilbo'tik nator.
- Ikusten al dezu or, erriaren sarreran, etxe luzenga aundi bat, txikori paketa baten itxurakoa?
- Bai, ikusten det.
- Ori zera dezu, zibillen kuartela.
- Baita, baita.
- Aurrerago dagoen etxetxu ori, ezkerretara eta ibai gaiñean, Maxpe dezu.
- Ondoren?
- Enparantza txikitxo bat, bizpairu ethez...
- Bide zabala estutzen dan orretan?
- Bai ori etxe txiki bat dezu, bizitza bakarrekoa...
- Aurrean ba du baratzatzo bat ere... Utsa.
- Au al da guztia?
- Ez nizuke esango. Ondoren datorren lantegi zaar orrek (aroztegia alegia) ba du goiko-aldetik, kale zaarrea, torre baten orma oraindik erortzeke... Badirudi Bilbao'rako bide zabal au egiteko, etxea bota zutela alde batetik; bestetik berriz orma dago leio eta ate, gotiko egituretakoak...
- Alos Torrea edo aren zati bat.
- Bai, paret au torre batena da. Orma au bakarrik gelditzeak arritzen nau...

***

- Bilbo'ko bide zabala noizkoa degu?
- XVIII garren eunkian egiña da. Ba zituzten beuren arrazoiak ere artarako.
- Zer arrazoibide?
- Plaentxia, Soraluze'tik eta aurreragotik zetozken iskillu eta burni-ta tresna guztiak ibaiaz etorri oi ziran Deba'raiño.
- Nundik asita?
- Orixe ez dakit. Alzola'n badaude erreka-ertzean txalopak eta ontziak lo-tzeko uztai borobillak.
- Alzola'n?

- Bai, Antxe daude zubi zaarraren inguruan. Astigarribian, berriz, bada "moillatxua" eta bazan "astillero" izeneko etxe bat ere, tren-bidea egiteko botatakoa...

- Soraluze'tik Alzola'ra eta Astigarribia'ra ba ote zan bide-zabalik?

- Nik jakin ez. Baiña Deba'tik Alzola'runtz egindako bidea, portura ibaitik zetozten burni-tresnak bustitzen ziralako egiña da. Urez ekarri bearrean, legorrez eraman aal izateko.

- Ori be ala ba zan, Alos torrea zutik egonda ere, bota egin bear bidea zabaltzeko...

- Eta orrenbestez eldu daiogun ariari.

***

USUA

Euskaldun erri-musikak badu antxiñako doiñu bat ere letrarekin:

Alostorria bai, Alostorria,

Alostorreko zurubi luzia..."

Musika eta bertsoak. Bertsoekin, kondaira eta edesti bat.

Alos-Torrea ibai-ertzean dago. Torreak aberatsek egiten dituzte. Gure aurrekoen aberastasunak, mendian abereak, itsasoan ontziak, erreka-zulo eta mendi-muiñoetan burniolak... Baita errotak ere. Gerora zenbait burniola errota biurtuko bait dira gure historian zear.

Alos-Torreak, ibai-ertzean dagonez kai-babeseen, ontziak izango zitun itsasoan eta abereak mendietan. Gaurko egunez, "Lastur"ko zezenik geienak (Saka'renak) Alos-Torre gaiñeko mendietan daude: zezen eta larrabei...

***

Garai bateko oiturak agintzen zutenez, Torreetako jauntxoak, zaldunek ziran eta beti zeuden burrukarako prestu. Gure Alos-Torre'ko Beltran jauna ere ibillia zan Gaztelanian, Almanzor maisuren eta Santso Irugarrenaren garaietan.

Naparroa'ko Erregeak deituta ibilli zan ibilli ere.

Bitartean bere alaba Usua, umezurtza, etxean.

Bera izango degu edesti onen ardatza. Aita Beltran alargun gelditu zitaiola ugazama ekarri zioten etxera... Zorioneko ugazamek! Benetakoak ere badira ba, baztarretan...

***

Usua eta ugazema. Ugazama eta usua. Ugazamak izan zitun bere alabak ere.

Orduan eta okerrago Usua'rentzat.

Aita Beltran, "jaun maitia", gerratean zebillenean, Usua'ren larriak etenik gabekoak izan ori ziran jauregi barruan.

Berri txar oiek eldu ziran Beltran'en belarrietara eta erabaki bat artzen du:

- Usua, emen gaizki bizi zera.
- Bai, aita, gaizki bizi naiz zu kanpotik zeranean; baiña, zurekin ondo bizi naiz eta ez nuke zuregandik alde egin nai.
- Pakeak ere badu bere prezioa, alabatxo. Emen burruka daukagu.
- Bai, aita. Ori ere ala da.
- Alde egin bearra daukat urrutira eta zenbat denborako jakin ez.
- Ez nazazu emen bakarrik utzi.
- Nerekin eraman ezin...
- Eta, zergaitik alde egin bear dezu...?
- Zaldunak gera eta Erregearen mendeko. Maisuekin burruka gorriak darabilzki eta denari utsik egin ezin.
- Orduan, zer...?
- Ezkondu egingo zaitut.
- Nora, aita?
- Bidania'ra. Ba det an lagun bat eta badu arek semea, zuretzako gizon gaztea.
- Akatsak izango ditu; baina akatsik gabeko gizonik nun da...? Zuk naitaez lagunduko diozu...
- Morkotza laguntzea ez da erreza, aita.
- Morkotzik latzeenak ere bere barruan mami gozoa izan oi du.
- Bai, aita. Zuk nai dezuna. Alegiñak egingo ditut.
- Zurea zan Alos-Torrea ez da gaur zure etxe, inpernu-toki baiño. Obe dezu zeurea izango dan beste etxe batera aldatu...

***

Ezkondu zan Bidaniarra zoro batekin "erorik eta zororik an bazan"...

Alaz ere bere aita maitearen gogoa pozik bete zuan eta morkotzaren biotzeko mamia billatzen saiatu zan. Gauzak ondo begiratu ezkerro, bere aurtzarako etxean baiño obeto bizi zan...

Ezkondu ezkerroz zazpi urte pasa zitun etxera etorri gabe. Aitarene eriotza erakarri zun Alos-Torre'ra berriro; bitartean ez zuan biotzean orretarako ausardirik izan.

Usua'k maite zuan bere aita Beltran jauna. Amarik eta anai-arrebarik ezean, bere biotzeko maite-indar guztiak aitarengana biurtu zitun...

Onek eriotzak biotza leertu zion. Biotzetik odola dariola etorri zan etxera. Gau-illa eta ondorengo illetak ospatzeko.

***

Oitura zan Gau-illak egitea.

Gau artan bertsoetan ekin oi zuten, bakoitzak beuren miña erakutsiz eta ildakoaren goraltzak egiñaz.

Usua ez zan ixilik egon.

Gau artako bere eresiak gureganaiño eldu dira. Usua'k bazun esatekorik eta esan zitun guztiak. Onela asi zitzaigun:

"Etxe eder leio bage ontan
ez naiz sartu zazpi urte auetan,

eta zortzigarrenian
aita Beltran'en iltzian..."

Zazpi urte etxetik kanpo. Zazpi urte etxerik ikusi gabe. Zazpi urte Bidania'n ezkondua. Etxe eder kararri landuz egiña. Ate eta leio gutxi, burrukarako alaberraz. Ibaia alde batetik eta mendia bestetik.
Itsasontziak ate ondoan...

***

Zenbat gauza gogoratzen zizkion etxe eder arrek. Bere jaiotza lenengo ta bein.

"Amandrea neria
nitzaz bi erdi
egin zanian,
milla oillo il
eta eskeratzian...."

Festa aundiok egin zituzten Alos-Torrea'n. Milla oillo sukaldean, oillo asko dira. Zenbat salda-upel atera litezke milla oilloetatik...? Kanpoko eta erriko, ez zan iñor falta. Oilloak orrelako jan-aldietan salda egiteko izan oi dira jateko baiño geiago. Izokiak (salmón) ibaian zeuden ugari, lupiñak, lagatzak, bixiguak... Txekorrak mendian, arkume eta antxumeak belardietan ugari, txakoliña eta sagardoa bertakoa, ardoa naparra, arraiña eraman oi zuten mandozaiñak ekarria...

Erri guztiek parte artu zuan festa aretan:

"Zazpi zezen
korritu ere
enparentzian..."

Bazan Deba'n enparatza; baziren zezenak; bazan zezenak korritzeko oitura. Eta ez dute, alajaiñeten, oraindik oitura ori galdu. Zezenak inguruko mendi guztietan daude Izarraitz'araiño: zezen txiki, gogor, gorriak histori-aurreko aien ondorengoak... Eta, zezenik gabe ez da festarik gaurko eguneko Deba onetan ere. Zezenak kalerik-kale enzierroan goizetik, enboladuak eguerditik zezen-korrituak arratsaldetik... Egunero.

Usua jaio zan egun artan ere zazpi zezen izan ziran enparantzan korrituak Ez da gutxi.

***

Oiek orrela dirala, zer egiten zuten ama-alabak bitartean? Ona zer dion:

"Ni ere banengoan
lumatxo artian
eta nere amandria
urre-gortiña artian..."

"Andre" esaten dio bere amari, errespeto aundiko itzez... Bera, lumatxo artean eta ama urrezko gortiña artean: urrez apaindutakoak edo urrezkoak... Aberastasuna darío.

***

Jaiotzetik eskontzara. Aitak Bidania'ra ezkondu zuan, bere etxetik alde egin aal izateko:

“Gero Bidania guzian
bat zan arerik eta zororik,
aita neriak aura
senartzat eman dit
baiña ez nuke trukatuko
obeagoagaitik”.

Benetako maitasuna zion Usua'k bere aita Beltran'eri eta bere naia betetz gairik ezkondu zan zoro arrekin. Eta, alaz ere, pozik. Arritzekoa ere bada.

“Aita jauna neriak
niri eman zidan
imiñan dotia,
ama andriak ere
ixilik bere partia”.

***

Ondoren bere Bidania'ko ezkontzaren berriak eskeintzen dizkigu:

“Lanen gabean
begi-biotzak
loaren mendean
baita berriz ere
bigarreanean.
Irugarrena
igaro baiño len
ondo poztu ziñan
Alos-Torria
eldu zalako
neregan semia:”

Barri oiek eman ondoren intziria datorkio biotzetik eztarrira:

“Alos-Torria bai, Alos-Torria,
Alos-Torre'ko zurubi luzia,
Alos-Torria'n nengoanian
goruetan
bela beltzak kua, kua, kua, kua
leioetan.
Andik jaiki eta
urre-goruaz jo nuan.
Baiño andik laister
berri gaiztoak
jo ninduan”.

Bela beltzak espiritu txarren irudi izaki, etorkizun gaiztoak agertzekoak. Gorua ere urrez. Goruakin aldendu zitun badaezpadako berrien emaila ziran bela beltzak... Bela beltzak aldendu zitun, baiña berri txarrak ez: “berri gaiztoak jo ninduan”.

Zer berri txar? Aitaren eriotza edo gero esango duan berria? Alos-torrean, alegia, semea jaio zala ezkontzatik at, Beltran gudatean zebillen bitartean. Ondorengo bertsoak orrelakoren bat adierazten dutela dirudi:

"Ixo, ixo zaldun
odol txarreko guztia.
Ala ere gutxiago zan
zure aginpidia".

***

Gau-illa aurrera doa eta Usua'k ez du ixiltzeko gogorik biotzeko mindura erabat uztu artean. Aurrean ditu bere aizpak. Irripar negargarri bat ezpañeten duela, onela die:

"Aizpa ederrak
or daude
ederrik eta galantik
atz ederrak
eratzunez beterik".

Ederrak eta galantak. Ondo jandakoak. Ederki jantziak eta apainduriz beteak: "atz ederrak eratzunez beterik": aberastasuna Alos-Torreak dario:

"Ez daukatela
mantuetan zulorik.
Alare gutxiago
begietan negarrik".

Ederrak, galantak, ondo jantziak, apainduak eta alaitasunean pozik aitaren illetak teatro bat besterik ez balira bezala. Eta, ugazama?

"Ama andria ere bai
poza dario".

Alargun preskatua, etxearen jabe, nagusirik gabe... Nor maite ez zitzaion falta

"Nere biotza bakarrik
mindura dario".

Illeteetara doazen guztiak ez dira "mindunak". Ildakoarekin maitasun-lokarrri: bilduta zeudenak, oietxek dituzu benetako "mindunak" segizioan dijoaztenak.

Beltran'en Gau-illan mindun bakarra Usua zan. Beste guztiak ez zuten "begien negarrik", alderantziz, baizik: "poza dario"...

***

Usua'k ez ditu esateko guztiak amaitu. Gau onetan bera geldi araziko duenik ez dago iñor. Zigorra astinduko du ezker-eskubi:

"Aita jauna neria
Gaztela'n zanian
ixil askorik jaio zan
Alos-Torria'n semia.
Ala ere ixillagorik
dago bakian
ezitzen Zarautz aldian
gure jatorriaren
loitukerian..."

Mairuekin senarra burrukan dan artean, emazteak iruzur egiten dio. Alaba jakifnean egon eta ixildu egin bear. Baiña, gaur ez da ixilduko bere barruko oindura kanpora irauli arte:

“Ai au mindura beltza,
ai ene lotsa
alabak negarra ta
aitak lur otzel”

Alabarena beste negarrik ez da gaur Alos-Torrea'n: alabak lotsa biotzean, aitak lur otza gaiñean:

“Zeñek loitu zaitu zu
Alos-Torria?
Ai nere aita maite,
aita maitia!
Iltzea ondo egin dezu
aita jaun maitia”.

Aurrekoen etxea zikinduta ikusi baiño, obe iltzea. Alabarentzat geldituko dira lotsa eta negarra. Aitak bere eginkizuna amaitu du.

***

Emen amaitzen dira bertsoak; baiña, gertakizuna bera ez da amaitu erriaren gogora eta pozera. Orregaitik edo, aizken muturra erri-jakintzak erantsiko dio:

Beltran jauna ez zegoan ilda, lozorro batek artuta baizik. Lozorrotik esnatu danean, Usua alaba ari zan izketan. Geldirik iraun du aitak alaba ixildu arteko guztian; orrela egin da bere etxeko berrien jabe...

Okerra zuzendu aal izan du, Usua'ren onerako eta zuzentasunaren argibidera.

Okerrak zuzendu gabe eta gaiztoak zigorrik gabe ez du onez eramaten errien biotzak. Onak saria bear bait dute eta gaiztoak zigorra, justizia erren geratu ez dedin...

Ostatuko Mikela'rena esan beariko ote degu emen ere; “argia ba'zan sartu dedilla kalabazan...?”

Bertakoak or daude. Ez dira gaurkoak. Gertakizun baten ispillu ote dira?
Edo ta, asmakizun uts baterena?

Bertakoak ezik Alos-Torrea nun zegoan ere badakigu... baiña, historia asatza, asmakizun utsa edo bien arteko naasketa ote dan, orixe bai ez degula ziur sekula jakingo.

ARRINDA'TAR ANES